

DAGMARA ŁOPATOWSKA-ROMSVIK

UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI

ADOLF CHYBIŃSKI A NORWEGIA*

W części opublikowanych dotychczas tekstów poświęconych Adolfowi Chybińskiemu pojawiają się wzmianki na temat jego fascynacji muzyką Europy Północnej. W *Księdze pamiątkowej ku czci prof. Adolfa Chybińskiego* uczniowie jubilata wspominają okazywane przez niego „dla muzyki XIX i XX wieku najżywsze zainteresowanie”, którego rezultatem było omawianie przez niego podczas zajęć m.in. „nowoczesnej muzyki [...] skandynawskiej”¹. W bibliografii prac Profesora, sporządzonej przez Kornela Michałowskiego na potrzeby tej publikacji, znaleźć można trzy artykuły Chybińskiego poświęcone właśnie muzyce norweskiej². Józef Michał Chomiński w swym portrecie naukowym Profesora napisanym po jego śmierci wspomina o artykułach Chybińskiego na temat „twórczości kompozytorów niemieckich, francuskich, rosyjskich, norweskich, fińskich i in.”³. Z kolei Małgorzata Sieradz w publikacji dotyczącej lwowskich uczniów Adolfa Chybińskiego, omawiając działalność Jerzego Freitheitera, przypomina, że „na temat swej dysertacji wybrał twórczość ukochanego kompozytora Chybińskiego, Edvarda Griega, pisząc o jego harmonii”⁴. Uljana Hrab zaś zauważa wśród tematów badawczych podejmowanych przez pierwszego profesora muzykologii uniwersytetu we Lwowie takie, które traktowały nie tylko o polskiej, ale i powszechnej historii muzyki. Jako dowód przytacza tytuły wykładów Chybińskiego, poświęconych historii muzyki norweskiej i twórczości Edvarda Griega, które, jak pisze autorka, wynikały z osobistych zainteresowań Profesora⁵. Hrab przypuszcza ponadto, że Profesor zainspirował także Józefa M.

* Część z publikowanych w tym tekście wyników badań autorka ogłosiła podczas Internationale Musikwissenschaftliche Konferenz „Edvard Grieg – sein Umfeld, seine Nachfolge – Neue Forschungen”, Lipsk 14–15 X 2016 rok.

1 „Profesor Adolf Chybiński”, w: *Księga pamiątkowa ku czci prof. Adolfa Chybińskiego. Rozprawy i artykuły z zakresu muzykologii*, Kraków 1950, s. 15.

2 Ibid., s. 41, 42.

3 Józef M. Chomiński, „Adolf Chybiński”, *Muzyka* 4 (1953) nr 3–4, s. 21.

4 Małgorzata Sieradz, „Lwowscy uczniowie Adolfa Chybińskiego jako autorzy czasopism muzycznych (do roku 1939)”, *Muzyka* 57 (2012) nr 4, s. 90.

5 Uljana Hrab, „Adolf Chybiński i lwowska szkoła muzykologiczna”, w: *Muzykologia we Wrocławiu: ludzie,*

Chomińskiego do podjęcia w pracy doktorskiej tematu konstrukcji pieśni Griega⁶. Z badań przeprowadzonych przez nią wynika również, że Chybiński promował więcej prac magisterskich i doktorskich o tematyce griegowskiej⁷. W kontekście dysertacji Chomińskiego na zainteresowanie Chybińskiego twórczością Griega wskazuje też Maciej Gołąb⁸. O tej fascynacji Chybińskiego wspomina również Wojciech Stępień. Uznał on Profesora za pierwszego polskiego muzykologa, który zwrócił uwagę na twórczość Griega⁹.

Szczątkowe informacje na temat tych określonych powyżej zainteresowań Chybińskiego, jakimi dotychczas dysponowano, nie tworzą wyraźnego ani pełnego obrazu jego ścieżki naukowej, która przekształcała się z osobistego zamiłowania w pole badawcze muzykologa. Niniejszy tekst ma na celu uzupełnienie tego obrazu o dane zawarte w korespondencji Chybińskiego z Norwegami zachowanej w Oddziale Muzycznym Biblioteki Jagiellońskiej¹⁰, w Bibliotece Narodowej w Oslo oraz w Riksarkivet w Oslo. Materiały te nie stanowiły dotychczas przedmiotu studiów muzykologów z przyjętej tutaj perspektywy.

ŹRÓDŁA

W Archiwum Adolfa Chybińskiego przechowywanym w Bibliotece Jagiellońskiej, w teźce dokumentującej kontakty Chybińskiego z Norwegami, znajduje się ponad czterdzieści listów, rękopisów i maszynopisów pisanych między rokiem 1903 i 1939, od osób prywatnych: znanych twórców muzyki norweskiej oraz jej badaczy. Największy zespół stanowią listy i kartki pocztowe (w sumie osiemnaście) z lat 1934–38 od Sparrego Olsena (1903–84), norweskiego kompozytora, kontynuatora tradycji Griega, zainteresowanego w swej twórczości muzyką tradycyjną, którą również zbie-

historia, perspektywy, red. Maciej Gołąb, Wrocław 2005, s. 106. O wykładach tych wspomina Uljana Hrab również w swej późniejszej pracy, por.: Uljana Hrab, *Muzikologią ak universitetska disciplina: Lvivska muzykologična škola Adolfa Hibins'kogo (1912–1941)*, Lviv 2009, s. 155, 156.

- 6 U. Hrab, *Adolf Chybiński i lwowska szkoła muzykologiczna*, op. cit., s. 106. Na temat dysertacji doktorskiej Józefa Michała Chomińskiego pisał również Maciej Gołąb, por.: Maciej Gołąb, „Nieznane monografie Józefa Michała Chomińskiego o pieśniach Edwarda Griega (1936) i o nauce harmonii (1947)”, *Muzyka* 51 (2006) nr 1–2, s. 71–83.
- 7 Por.: U. Hrab, *Muzikologią ak universitetska disciplina*, op. cit., s. 69–70 oraz M. Sieradz, op. cit., s. 90.
- 8 Zob.: Maciej Gołąb, *Józef Michał Chomiński. Biografia i rekonstrukcja metodologii*, Wrocław 2008, s. 30 oraz tegoż, „Nieznane monografie Michała Chomińskiego”, op. cit., s. 71–83.
- 9 Wojciech Stępień, *Edward Grieg i jego czasy*, Katowice 2016, s. 11.
- 10 Materiały te są częścią Archiwum Adolfa Chybińskiego. Stanowią własność Polskiego Wydawnictwa Muzycznego, lecz obecnie znajdują się w depozycie w Oddziale Zbiorów Specjalnych, w Sekcji Zbiorów Muzycznych Biblioteki Jagiellońskiej (dalej cyt. AACH-BJ). Wszystkie manuskrypty dotyczące badań Chybińskiego nad muzyką norweską, za wyjątkiem jednego – Alfa Huruma – znajdują się w Pudle 2, w teźce 8, *Korespondencja Adolfa Chybińskiego. Norwegia*. List Huruma przechowywany jest w Pudle 1, w teźce 1, *Korespondencja Adolfa Chybińskiego. Ameryka. Anglia*; uprzejmie dziękuję pani kierownik Krystynie Pytel oraz pracownikom Sekcji Zbiorów Muzycznych Biblioteki Jagiellońskiej za wszelką pomoc podczas poszukiwania oraz studiowania zachowanych materiałów do niniejszego tekstu.

rał i zapisywał. W Bibliotece Jagiellońskiej znajduje się również korespondencja do Profesora takich norweskich twórców jak Bjarne Brustad (3), Nils Geirr Tveitt (3), Harald Sæverud (2), Fartein Valen (3), Arne Eggen (1), Alf Hurum (1), Borghild Holmsen (1), Per Reidersson (1), Trygve Torjussen (1), Gunnar Gjerstrøm. Chybiński korespondował ponadto z Peterem Lindemanem (1), Erikiem Eggenem (7), Jensem Arbo (1) oraz Oddem Udbye (10).

Biblioteka Jagiellońska przechowuje ponadto listy do Chybińskiego od reprezentantów norweskich instytucji: najliczniejsze z przedstawicielstwa dyplomatycznego Norwegii w Warszawie (Légation de Norvege, 13), ponadto, od rektora uniwersytetu w Oslo (1), Den Nationale Scene w Bergen (1), z norweskiej rozgłośni radiowej Norsk Rikskringkasting (1), Norsk Folkemuseum w Kristianii (1), z dziennika *Aftenposten* (1) oraz od wydawców Norsk Musikforlag (2), Norsk Notestik&Forlag (1) i Gyldendal Norsk Forlag (1).

Korespondencja Chybińskiego do Norwegów zachowała się w skromniejszym zakresie. Biblioteka Narodowa w Oslo posiada pisma Chybińskiego z l. 1934–35 do Farteina Valena (1), Bjarnego Brustada (5), Sparrego Olsena (1) oraz Johana Ludwika Mowinckela (1). Riksarkivet natomiast dysponuje kilkudziesięcioma listami z okresu 1934–39 przedstawicielstwa dyplomatycznego Królestwa Norwegii w Polsce do Profesora oraz Profesora do tej placówki (część pism do Chybińskiego tutaj zachowanych jest zbieżna z listami przechowywanymi w Bibliotece Jagiellońskiej). Zbiór będący w posiadaniu Riksarkivet zawiera również listy różnych korespondentów z roku 1934 związane z osobą Chybińskiego¹¹.

Zachowane, wymienione powyżej materiały pochodzą z trzech okresów działalności Chybińskiego: z 1902 i 1926 roku oraz z l. 1932–39. Inicjatorem korespondencji zawsze był Chybiński. Powody, jakie nim kierowały, były jednak odmienne w poszczególnych okresach.

OD FASCYNACJI DO PIERWSZYCH POSZUKIWAŃ BADAWCZYCH

Z opublikowanych wspomnień Adolfa Chybińskiego wiadomo, że z muzyką Griega zapoznał się w latach gimnazjalnych w Krakowie. Będąc uczniem Jana Drozdowskiego w Konserwatorium Muzycznym Krakowskiego Towarzystwa Muzycznego, zaznajamiał się z repertuarem „od Bacha, do Czajkowskiego i Griega”¹². Drozdowski, jak pisze Chybiński, inspirował go do poznawania muzyki „wszelkiego rodzaju” i na wszelkie sposoby. Podsuwał mu lektury, namawiał do uczęszczania na koncerty: „Wówczas poznałem dzieła Wagnera (w wyjątkach), wówczas poznałem dzieła Griega”¹³. Były to czasy, kiedy twórczość Norwega cieszyła się w Europie

11 Chcę wyrazić ogromne podziękowania pracownikom Ambasady Królestwa Norwegii w Warszawie za pomoc w odnalezieniu wykorzystanych tutaj materiałów będących w posiadaniu Riksarkivet.

12 Adolf Chybiński, *W czasach Straussa i Tetmajera*, Kraków 1959, s. 20.

13 Ibid., s. 21.

ogromną popularnością. Zachwyty ten nie ominął również Polaków, o czym pisał Stanisław Niewiadomski w artykule opublikowanym w dwudziestą rocznicę śmierci kompozytora¹⁴. Informację tę potwierdził Chybiński w jednym ze swych tekstów poświęconych elementom norweskim w Polsce, wskazując, że muzyka Griega była w Krakowie, Lwowie, Poznaniu i Warszawie bardzo popularna, poczynając już od lat dziewięćdziesiątych XIX w., oraz że fascynacja ta przetrwała do czasów, w których Chybiński swój tekst pisał¹⁵. Świadczyć mogą o tym ponadto listy od Polaków do Griega oraz fakt, że artysta wystąpił w Filharmonii Warszawskiej, wykonując własne utwory już w pierwszym sezonie jej działalności¹⁶. W tym właśnie czasie rozwinęła się u Chybińskiego fascynacja twórczością Norwega. Chybiński wspominał, że podczas studiów prawniczych w Krakowie (1898–99) wiele muzykował. Grywał m.in. *Utwory liryczne* Griega, jedną z jego sonat fortepianowych oraz *Koncert fortepianowy* – kompozycje, które „stale i z nie malejącą siłą” działały na niego, „pobudzając fantazję nawet w kierunku wizji malarskich podczas wykonywania jego muzyki lub wewnętrznego jej słuchania”¹⁷. I dalej pisał: „[...] Szalałem formalnie na punkcie Griega, tak iż moi koledzy ze śmiechem wołali na mnie: «Ty, Grieg»”¹⁸.

Z zachowanych dokumentów wynika, że samodzielne poszukiwania materiałów dotyczących muzyki norweskiej rozpoczął już w 1902 r., po powrocie do Krakowa z Monachium, gdzie studiował filologię i uczestniczył w seminarium muzykologicznym Adolfa Sandbergera. W grudniu tego roku Chybiński wystosował list do Petera Lindemana, organisty-kompozytora oraz dyrektora Musikkonservatoriet w Kristianii¹⁹. Z odpowiedzi Lindemana, choć niekompletnej, wynika, że Chybiński zwrócił się do niego z pytaniem o publikację poświęconę historii muzyki norweskiej. Lindeman pisał bowiem, że w odpowiedzi na pismo przesyła „szereg biografii”, które zebrał „do pracy” Chybińskiego „nauczyciel historii muzyki w Konserwatorium”²⁰. Niestety, załącznik ten nie zachował się, nie jest więc pewne czy owe „biografie” to notki biograficzne, artykuły, książki, czy też autor listu użył skrótu myślowego przesyłając Chybińskiemu jedynie spis publikacji.

14 Stanisław Niewiadomski, „Edward Grieg. W dwudziestą rocznicę śmierci”, *Muzyka* 4 (1927) nr 10, s. 426.

15 Adolf Chybiński, *Norwegisches in Polen*, załącznik do listu Chybińskiego do norweskiej placówki dyplomatycznej w Warszawie z 15 III 1934 r., zach. Riksarkivet, 545/34, S-2733/Da/L0004–L0006.

16 Zob.: Dagmara Łopatowska-Romsvik, „Edvard Grieg a Polska i Polacy”, w: *Edvard Grieg i jego czasy*, red. Wojciech Stępień, Katowice 2016, s. 189–211.

17 A. Chybiński, op. cit., s. 28–29.

18 Ibid., s. 28.

19 List ten nie został dotychczas odnaleziony.

20 „I Henhold til Deres Brev af af [sic] 4/12 har jeg herved den Fornøyelse at sende Dem en del Biografier, som vår Lærer i Musikkhistorie ved Konservatoriet [...] vennligst har samlet til Deres Werk”, Peter Lindeman do Chybińskiego 4 I 1903 r., AACB-BJ, brak sygnatury.

HARMONIKA GRIEGA

W 1926 r. Chybiński ponownie zwrócił się ku tematyce norweskiej i rozpoczął korespondencję z norweskimi badaczami historii muzyki²¹. Mimo że listy Profesora do Norwegii z tego czasu nie są znane, z otrzymanych odpowiedzi wywnioskować można, że tym razem powodem, z jakiego zdecydował się nawiązać kontakt z Północą, była praca doktorska jego studenta Jerzego Izydora Freiheitera (1902–39). Freiheiter chciał poświęcić ją harmonice Edvarda Griega. Jesienią tego roku Profesor wysłał w związku z tym list do Catharinusa Ellinga (1858–1942), norweskiego kompozytora, pedagoga oraz kontynuatora Ludwiga Mathiasa Lindemana w zakresie zbierania melodii ludowych. Napisał wówczas również do Erika Eggena (1877–1957), badacza muzyki i kompozytora oraz do redakcji dużego dziennika norweskiego *Aftenposten*, w końcu w grudniu tego roku również do Jensa Arbo, krytyka muzycznego. Do ostatniego z wymienionych skierował go Catharinus Elling, twierdząc, że sam nie potrafi odpowiedzieć na pytanie Polaka²². Wydaje się prawdopodobne, że Chybiński nazwiska norweskich twórców znalazł w niemieckich leksykonach, jak również w dostępnych mu tekstach poświęconych muzyce Griega.

Choć listy do Norwegii z tego czasu nie zachowały się, z otrzymanych odpowiedzi wiadomo, że Chybiński pytał w nich o literaturę poświęconą harmonice Griega w języku norweskim. Eggen i Arbo zgodnie stwierdzili, że publikacji koncentrujących się na tym zagadnieniu brak. Tylko w pojedynczych pracach autorzy poświęcają niedługie fragmenty tej kwestii (Eggen wypowiedział się na temat nowatorstwa harmoniki Griega w *Norges Musikhistorie*²³, Henry T. Finck pisał o niej w publikacji *Grieg and his music*²⁴, a Richard H. Stein w książce *Grieg. Eine Biographie*)²⁵. Obaj przesyłali jednak Griegowi listę publikacji norweskich poświęconych Griegowi w ogóle²⁶.

21 Wśród zachowanych w Bibliotece Jagiellońskiej listów jest jeden, z Norsk Folkemuseum w Kristianii, który Profesor musiał wysłać do Kristianii pomiędzy 1902 a 1926 rokiem. List nie jest datowany, jednak ze względu na tematykę – dotyczącą katalogu instrumentów muzycznych pozostających w posiadaniu muzeum – można przypuszczać, że został napisany około 1922 roku. Sugeruje to inna korespondencja przechowywana w Archiwum Chybińskiego w Bibliotece Jagiellońskiej, w Pudle I, w tezcze 1 *Korespondencja Adolfa Chybińskiego. Ameryka. Anglia*. Są tam listy m.in. z The New York Public Library czy z The Public Library of the City of Boston z tego okresu poświęcone właśnie katalogom instrumentów. Ponadto, Kristiania zmieniła nazwę na Oslo w 1925 roku.

22 Elling do Chybińskiego 21 X 1926 r., AACH-BJ, Ne3/1, s. 4.

23 Erik Eggen, „Edvard Grieg”, w: *Norges Musikhistorie*, red. Ole Mørk Sandvik, Gerhard Schjelderup, Kristiania 1921, s. 36–64.

24 New York 1910.

25 Berlin 1921, zob.: Jens Arbo do Chybińskiego 15 XII 1926 r., AACH-BJ, Na2/1.

26 Zobacz listy do Chybińskiego: Erika Eggena z 22 X 1926 r. (AACH-BJ, Nee/2) i Jensa Arbo z 15 XII 1926 r. (AACH-BJ, Na2/1).

Praca doktorska Freiheitera na temat harmoniki Griega została obroniona w 1931 r., a jej fragmenty opublikowane, poza *Kwartalnikiem Muzycznym*²⁷, w tłumaczeniu Egggena w norweskim czasopiśmie *Tonekunst* przy okazji 25. rocznicy śmierci Griega²⁸. Redakcja we wstępie oceniła studium jako „niezwykle ciekawe”, uznając, że powinno zostać w całości przetłumaczone na język norweski i wydane drukiem²⁹. Trudno stwierdzić, czy Norwegom znana była treść całej dysertacji, czy też tylko ów fragment. Praca Freiheitera była pierwszym studium w całości poświęconym harmonice Griega. Z tego względu, lecz nie tylko, artykuł Polaka w *Tonekunst* wymieniają autorzy powojennych publikacji dotyczących tego twórcy, między innymi postaci tak istotne dla historii badań nad twórczością Griega, jak Dag Schjelderup-Ebbe³⁰ oraz John Horton³¹. Schjelderup-Ebbe podkreśla przy tym, że tekst Freiheitera przeszedł w Norwegii niezauważenie niezauważony. Uważa też, że polski autor trafnie i lepiej, niż uczynił to kilka lat później Kurt von Fischer³², wskazał istotne cechy harmoniki Griega, choć także nie ustrzegł się w swym studium pewnych błędów³³.

HISTORIA MUZYKI NORWESKIEJ I NORWEGIA

W końcu w latach trzydziestych XX w. praca Chybińskiego nad zagadnieniami norweskimi stała się bardziej intensywna. Z jego zachowanych tym razem listów do kilku kompozytorów norweskich oraz do Nilsa Christiana Ditleffa, ambasadora (*sendemann*) Norwegii w Warszawie, dowiadujemy się, że w latach akademickich 1934/35, 1935/36 Profesor miał głosić w uniwersytecie we Lwowie cykl wykładów w dwóch częściach poświęconych twórczości Edvarda Griega z elementami historii muzyki norweskiej. Miały one koncentrować się przede wszystkim na muzyce fortepianowej. Nazwiska norweskich twórców, przysyłanych adresatów korespondencji Profesora, zacerpnął on najpewniej m.in. z tekstu Trygve Torjussena poświęconego współczesnej muzyce

27 Jerzy Freiheiter, „O harmonice Edwarda Griega”, *Kwartalnik Muzyczny* 4 (1932) nr 16, s. 716–744. Zob. też: M. Sieradz, op. cit., s. 90 oraz tejsze, „*Kwartalnik Muzyczny*” (1928–1950) a historia muzykologii polskiej, Warszawa 2015, s. 244. Autorka przytacza tutaj argument Chybińskiego przemawiający za wydaniem tekstu Freiheitera również w polskim czasopiśmie. W liście do Ludwika Bronarskiego pisał Chybiński: „Drukowano ją w Oslo po norwesku, ale chcę drukować i po polsku, aby nie wypadła z bibliografii polskiej na rzecz bibliografii norweskiej. Całość zdaje się nigdy nie ujrzeć światła dziennego, a szkoda, bo to najlepsza u mnie zrobiona praca z zakresu zagadnień harmoniki”, Chybiński do Bronarskiego 27 II 1933 r., Archiwum Adolfa Chybińskiego, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, zbiór korespondencji Chybińskiego do Ludwika Bronarskiego, k. 81.

28 Zob.: I. Jerzy Freiheiter, „Edvard Griegs harmonikk. Til 25-årsdagen for Griegs død 4. September”, *Tonekunst* 23 (jako *Sangerposten*), 25 (jako *Musikbladet*) (1932) nr 17, s. 158–161, nr 18, s. 172–173.

29 Zob. wstęp do: I.J. Freiheiter, „Edvard Griegs harmonikk”, op. cit., s. 158.

30 Dag Schjelderup-Ebbe, *A study of Grieg's harmony*, Oslo 1953, s. 167.

31 John Horton, *Edvard Grieg*, Oslo 1973, s. 221.

32 Kurt von Fischer, *Griegs Harmonik und die nordländische Folklore*, Universität Bern 1938 (niepublikowana dysertacja).

33 D. Schjelderup-Ebbe, op. cit., s. 168.

Norwegii, opublikowanego w miesięczniku *Muzyka* w 1926 roku³⁴. Listy zostały wysłane do większości wspomnianych tam artystów: Farteina Valena, Bjarnego Brustada, Geirra Tveitta, Haralda Sæveruda, Sparrego Olsena, Alfa Huruma³⁵, jak również Erika i Arnego Eggenów, Borghildy Holmsen, Trygve Torjussena, Gunnara Gjerstrøma, Pera Reidarsona, Odda Grønnera-Hegge oraz Sverrego Jordana. Z zachowanych listów Chybińskiego do kilku z powyższych artystów wiemy, że prosił on o ich biogramy oraz o wykazy utworów fortepianowych ich autorstwa, jak również o nuty. W zamian otrzymał od nich notki biograficzne oraz nuty³⁶. Jeśli muzyka fortepianowa stanowiła jedynie margines działalności któregoś twórcy, przesyłał Chybińskiemu partytury innych swych utworów bądź prosił wydawców o ich przekazanie³⁷.

Z korespondencji wynika, że Profesor otrzymał i miał okazję zapoznać się z szeregiem kompozycji norweskich, między innymi z dwoma utworami *Kinderspiele* z *Suite für Klavier* Bjarnego Brustada³⁸, z kompozycjami *No lova Herres namn*, *Haugbonden*, *Draumkvædet* Erika Eggena³⁹, oraz jego opracowaniem melodii ludowych *I djupe dalar og grøne lider* i *Sveinung og Astrid*⁴⁰, z *Telemarksuite*⁴¹ Arnego Eggena oraz opracowaniem ballad ludowych tegoż kompozytora⁴², i z szeregiem utworów Sparrego Olsena – *Variationen über eine norwegische Volksweise (Variasjoner over ein norsk folketone* op. 5), *6 Alte Volkesweise aus Lom (6 gamle bygdevisur frå Lom* op. 2)⁴³, *Tri Aukrust-songar* op. 3, *Fire Aukrust-salmar* op. 4, *Mannskor* op. 5⁴⁴, *Fire solrennings-*

34 Zob.: Trygve Torjussen, „Norwegja”, *Muzyka* 3 (1926) nr 7–9, s. 160–164.

35 Mieszkającego wówczas na Hawajach, w Honolulu, zob. list z 5 IX 1934 r., AACH-BJ, bez sygnatury.

36 Kompozytorzy najprawdopodobniej przesyłali Chybińskiemu również swoje fotografie, gdyż w liście do Ditleffa Profesor pisze o tym, że ma album, w którym przechowuje fotografie norweskich twórców, zob. Chybiński do Ditleffa 25 VI 1934 r., Riksarkivet, Wa 2179/34, S-2733/Da/L0004.

37 Przypadek m.in. Valena, Olsena czy Erika i Arnego Eggenów.

38 Brustad do Chybińskiego 8 VIII 1934 r., AACH-BJ, Nb/2. Brustad pisze, że *Suita* ta nie jest jeszcze w całości gotowa. Prosi też o odesłanie utworów, gdy je Chybiński przejrzy. Z listu Chybińskiego do Brustada z 12 X 1934 r. (Nasjonalbiblioteket, Brevs. nr. 594) wiadomo, że Polak nuty odesłał. W tym samym liście Profesor wypowiedział się z zachwytem o tej kompozycji. Brustad wykorzystał jego wypowiedź w swej autobiografii, por. Bjarne Brustad, *Liv og virke i ord og toner*, Oslo 1971, s. 115–116. Natomiast w liście z listopada 1935 r. (brak daty dziennej, AACH-BJ, Nb/3), pytał, czy Chybiński mieszka wciąż we Lwowie pod tym samym adresem, gdyż chciałby przesłać mu *Kinderspiele*, którego całość jest już gotowa. Prosi Chybińskiego o wiadomość, czy wciąż jest zainteresowany jego utworami. Chybiński odpowiada, że będzie dla niego zaszczytem otrzymać nuty tej kompozycji, zob.: Chybiński do Brustada 8 XII 1935 r., Nasjonalbiblioteket, Brevs. nr. 594.

39 Erik Eggen poprosił o ich przesłanie wydawnictwo Kaland w Bergen, zob. Eggen do Chybińskiego 3 I 1935 r., AACH-BJ, Ne2/7.

40 Erik Eggen do Chybińskiego 12 I 1935 r., AACH-BJ, Ne2/8. Pisze w nim Eggen, że poprosił wydawcę E. Kalanda o przesłanie tych opracowań. Pyta w liście, czy Chybiński je już otrzymał. Miały zostać wysłane na jego adres w Zakopanem.

41 O przesłanie jej Chybińskiemu poprosił Arne Eggen wydawcę, zob.: Arne Eggen do Chybińskiego 18 IX 1934 r., AACH-BJ, Ne1/1.

42 Nie jest całkiem pewne, czy nuty te dotarły do Chybińskiego. Eggen obiecywał, że wyśle je później, zob.: Arne Eggen do Chybińskiego 18 IX 1934 r., BJ, Ne1/1.

43 Olsen do Chybińskiego 26 V 1934 r., AACH-BJ, No/3; nieścisłość, jako że na liście kompozycji Olsena op. 5 to *Variasjoner over ein norsk folketone*, zob.: https://nbl.sn.l.no/Sparre_Olsen, dostęp 2 XII 2016.

44 Wśród dzieł Olsena brak również kompozycji *Mannskor*. Musi chodzić o inny utwór powstały w tym czasie, nie wiadomo jednak, czy wydany pod innym tytułem, czy też nie wydany.

dikt, op. 11⁴⁵, *Kyrkje-Kantate til Lom (Lom-Kantate)*, *Suite for tre blåsere*, op. 10, *Musik for Kammerorchester* op. 15, *Zwei Oppdal-Lieder* op. 1⁴⁶. Ponadto, Profesor otrzymał: Haralda Sæveruda *Cinquanta variazioni Piccoli* op. 8⁴⁷, być może wraz z jego „wielką suitą na fortepian” – *Klaversuite* op. 6⁴⁸, nieokreślone kompozycje Borghild Holmsen⁴⁹, „małe kompozycje na fortepian” Pera Reidarsona, które – jak wynika z listu – powstały we wczesnym okresie jego twórczości⁵⁰, oraz różne kompozycje na fortepian Sverrego Jordana⁵¹. W końcu Chybiński starał się również o partytury pojedynczych utworów Thomasa Tellefsena⁵².

W zbiorach po Adolfie Chybińskim w Polsce nie zachowała się żadna norweska kompozycja. Wiadomo, że część druków oraz manuskryptów (ku wielkiej radości Profesora również one nadchodziły z Norwegii) musiała wrócić do autorów. Pozostałe jednak z pewnością Chybiński zatrzymał, gdyż w grudniu 1935 r. pisał: „Mam mały zbiór norweskich manuskryptów muzycznych”⁵³. Ich losy nie są mi znane.

W związku z wykładami Chybiński prowadził również korespondencję w sprawie literatury dotyczącej historii muzyki norweskiej oraz kultury tego kraju. Potrzebne publikacje niejednokrotnie przysyłał mu Ditleff oraz rektor uniwersytetu w Oslo, Sem Sæland. W grudniu 1931 r. najpewniej Chybiński poprosił Erika Egggena o jego tekst poświęcony historii muzyki norweskiej⁵⁴. Artykuł ten miał zostać opublikowany w *Muzyce Polskiej* w majowym numerze roku 1934⁵⁵. Eggen przesłał później Profesorowi również, także na jego prośbę, artykuł na temat norweskich tańców ludowych. Chybiński pisał w liście do Ditleffa, że artykuł wydany zostanie w *Polskim Roczniku Muzykologicznym*. Profesor miał przetłumaczyć go na język polski⁵⁶.

45 O przesłaniu Chybińskiemu wszystkich wymienionych dotąd utworów Olsen poprosił Olava Kiellanda z Norsk Musikforlag, zob.: Sparre Olsen do Chybińskiego 7 VII 1934 r., AACH-BJ, No/5. Norsk Musikforlag przesłał Chybińskiemu utwory „na prośbę kompozytora Sparrego Olsena” 10 VII 1934 r., zob. list z Norsk Musikforlag z 10 VII 1934 r. (AACH-BJ, Nm/1).

46 Olsen do Chybińskiego 22 X 1934 r., AACH-BJ, No/11. Utwory miały zostać przesłane osobną przesyłką. Olsen prosi w swym liście, by Chybiński przejrzał najpierw op. 15, gdyż będzie go potrzebował za dwa, najpóźniej trzy tygodnie. Op. 1 Profesor mógł zachować.

47 Bjørn Sæverud (brat Haralda) do Chybińskiego 12 VI 1934 r., AACH-BJ, Ns1/1.

48 Sæverud obiecuje przesłać je Chybińskiemu, gdy wróci do niego ze Szwajcarii, zob.: Sæverud do Chybińskiego 5 VIII 1934 r., AACH-BJ, Ns 2/1.

49 Kartka pocztowa od Borghild Holmsen do Adolfa Chybińskiego z 27 VI 1934 r., AACH-BJ, Nh/1. Pisze w niej, że przesyła kilka kompozycji, których Chybiński nie musi zwracać.

50 Per Reidarson do Chybińskiego 2 VII 1934 r., AACH-BJ, Pr/1.

51 Jordan obiecuje wysłać je następnego dnia, zob. list od kapelmistrza Den Nationale Scene do Chybińskiego z 24 V 1934 r. (AACH-BJ, Nj/1).

52 Norsk Musikforlag do Chybińskiego 13 XI 1934 r., AACH-BJ, NK/1.

53 „Ich habe eine kleine Sammlung norwegischer Musik-Manuskripte”, Chybiński do Brustada 8 XII 1935 r., Nationalbiblioteket, Brevs. nr. 594.

54 Erik Eggen, *Die Musik Norwegens*, AACH-BJ, Ne 2/6b.

55 Chybiński do Ditleffa 27 II 1934 r., Riksarkivet, W 415/34, S-2733/Da/L0004; tekst Egggena nie ukazał się we wskazanym roku w *Muzyce Polskiej*.

56 Chybiński do Ditleffa 25 IX 1934 r., Riksarkivet, Wa 1494/34, S-2733/Da/L0004; tekst Egggena w *Polskim Roczniku Muzykologicznym* nie ukazał się.

Ponadto, w korespondencji do Bjarnego Brustada Chybiński donosił, że poza wykładami akademickimi planuje opublikować „w polskiej prasie fachowej artykuły na temat najnowszej muzyki norweskiej”: „Myślę tu o rozpowszechnieniu wiedzy na temat dzieł Griega, Svendsena i Sindinga” – uściślał⁵⁷. Z innych listów wiadomo jednak, że plany te były bardziej wszechstronne i głębiej umotywowane. Chybińskiemu zależało na tym, by rozpropagować wśród publiczności zarówno wiedzę na temat muzyki norweskiej, jak i samą muzykę. „Dlaczego – pytał w liście do Ditleffa – w polskich i innych instytucjach muzycznych gra się stale wyłącznie utwory mniej uzdolnionych muzycznie talentów «większych narodów», a nie uzdolnionych muzycznie «mniejszych» narodów?”⁵⁸. Z zachowanych listów wiadomo także, że Profesor próbował doprowadzić do koncertów z norweskim repertuarem. Marzył np. o koncercie norweskich twórców w Warszawie pod kierunkiem Odda Grønnera-Haggego⁵⁹. Planował wraz z dyrygentem filharmonii we Lwowie⁶⁰ koncert z norweską muzyką symfoniczną orkiestrową. Koncert miał odbyć się w sezonie 1934/35⁶¹.

Z kolei, by rozpowszechnić wiedzę na temat twórczości Norwegów, Chybiński nosił się z myślą napisania historii fortepianowej muzyki norweskiej⁶². Uznał bowiem muzykę fortepianową za „najlepszy i najprostszy środek, by zainteresować szerszą publiczność muzyką jakiegoś kraju”⁶³. Jak wynika z listu do Farteina Valena, miał w planie także dalsze studia i teksty na temat muzyki Norwegii. „Następne będą o muzyce kameralnej, orkiestrowej, chóralnej i o pieśniach. [...] W przyszłości mam nadzieję przygotować książkę o muzyce norweskiej” – zapowiadał⁶⁴.

Ponadto w wielu listach do Norwegów Profesor pisał o planowanej monografii Griega w języku polskim. Od lat samodzielnie studiował literaturę poświęconą temu

57 „[...] und ausserdem noch eine längere Reihe der Aufsätze über die neueste norvegische Musik in polnischen Fachzeitschriften zu veröffentlichen. Da ich dank den Werken von Grieg, Svendsen und Sinding [...]”, Chybiński do Brustada 25 III 1934 r., Nasjonalbiblioteket, Brevs. nr. 594.

58 „Warum spielt man in polnischen und anderen Musikinstituten fast ausschliesslich Werke schwächerer Talente musikalisch ‘grosserer’ Nationen und nicht Werke starker Talente musikalisch «kleinerer» Nationen?”, Chybiński do Ditleffa 25 IV 1934 r., Riksarkivet, Wa 769/34, S-2733/Da/L0004.

59 Ibid.

60 Kierownikiem artystycznym i dyrygentem Filharmonii Lwowskiej był wówczas dr Adam Sołtys, zob.: Mariana Ferendowycz, „Dyrygenci orkiestry symfonicznej Filharmonii Lwowskiej w latach 30. XX wieku”, *Musica Galiciana* 14 (2014), s. 380–395.

61 Chybiński do Ditleffa 25 VI 1934 r., Riksarkivet, Wa 2179/34, S-2733/Da/L0004; ogłoszenia o koncertach Filharmonii Lwowskiej, zamieszczone w *Gazecie Lwowskiej* w okresie od września 1934 r. do czerwca 1935 r., nie potwierdzają realizacji tego planu Chybińskiego.

62 Brustad wspomina o tym później w swej autobiografii, pisząc, że jednym z zajęć pozakompozytorskich była wówczas m.in. pomoc w zgromadzeniu materiałów profesorowi Chybińskiemu z Polski, który chciał napisać książkę o norweskiej muzyce fortepianowej, zob.: B. Brustad, op. cit., s. 130.

63 „[...] das beste und einfachste Mittel [...], um das breitere Publikum für die Musik eines Landes zu interessieren”, Chybiński do Brustada 25 III 1934 r., Nasjonalbiblioteket, Brevs. nr. 594.

64 „Später werden Aufsätze über Kammer-, Orchester-, Chor- und Liedwerke folgen. Ich hoffe in der Zukunft ein Buch über norvegische Musik fertig zu stellen”, Chybiński do Farteina Valena 17 IV 1934 r., Nasjonalbiblioteket, Brevs. nr. 357.

twórcy. W liście do Ditleffa informował, że znane mu są publikacje na ten temat w ośmiu językach⁶⁵. Wiadomo, że pracę nad książką rozpoczął w 1933 r.⁶⁶. W liście do przedstawicielstwa dyplomatycznego Królestwa Norwegii w Polsce szerzej omawiał ten pomysł, cieszył się, że udało mu się zachęcić kilku uczniów do podejmowania studiów nad muzyką Griega. Pod jego kierunkiem dr Maria Ramert pisała pracę pt. *Edvard Grieg als Vokallyriker*, inni studenci pracowali nad dysertacjami poświęconymi twórczości fortepianowej, orkiestrowej, kameralnej oraz chóralnej Griega⁶⁷. Celem tych „prac wstępnych”, jak pisał Chybiński, było, by z udziałem uczniów stworzyć obszerną, wyczerpującą monografię norweskiego twórcy⁶⁸. Pierwszy list do Ditleffa zawierał m.in. prośbę o pomoc w zdobyciu zdjęć Griega, które mogłyby zostać zamieszczone w tej publikacji.

Żaden z obiecywanych tekstów nie ukazał się drukiem. W zachowanych listach do ambasadora Ditleffa Profesor nie informował o ich ukończeniu. Jako że Chybiński miał zwyczaj opisywać, nad jakimi tekstami pracuje oraz które z nich są gotowe i będą w najbliższym czasie drukowane, można przypuszczać, że powyższe teksty nie zostały ukończone. Z opublikowanej listy prac magisterskich i doktorskich napisanych pod okiem Chybińskiego wynika, że w l. 1932–38 ukończone zostały tylko trzy, poświęcone: utworom lirycznym Griega autorstwa Jarosławy Kołodji, oraz Marii Ramert i Józefa Michała Chomińskiego – obie poświęcone pieśniom solowym norweskiego kompozytora⁶⁹. Na liście tej brak wobec tego prac, na których Profesor chciał oprzeć fragmenty planowanej monografii Griega, co być może zdecydowało o losach tej zbiorowej publikacji. Sam Chybiński jednak opublikował w tym okresie kilka krótszych tekstów na temat muzyki norweskiej. Były to między innymi artykuły o Thomasie Tellefsenie⁷⁰, o współczesnej muzyce norweskiej⁷¹, o historii muzyki norweskiej⁷² oraz recenzje monografii Griega autorstwa Davi-

65 Chybiński do Ditleffa 12 IV 1934 r., Riksarkivet, Wa 671/34, S-2733/Da/L0004.

66 Chybiński do Ditleffa 27 II 1934 r., Riksarkivet, W 413/34, S-2733/Da/L0004.

67 Ibid.

68 Ibid.

69 Dysertacje: Maria Ramert, *Pieśń solowa Griega* (1932), Józef M. Chomiński, *Zagadnienia konstruktywne w pieśniach Edvarda Griega* (1936), praca magisterska: Jarosława Kołodji, *Lyrische Stücke Edvarda Griega* (1936), por.: U. Hrab, *Muzikologiá ák universitets'ka disciplína*, op. cit., s. 69–70; oprócz prac dotyczących twórczości Griega, Profesor prowadził również pracę na temat twórczości fortepianowej Thomasa Tellefsena (por.: Chybiński do Ditleffa z 25 VI 1934 r., Riksarkivet, Wa 2179/34, S-2733/Da/L0004), jednak w przytoczonym przez Uljanę Hrab wykazie pracy takiej nie znajdujemy.

70 Adolf Chybiński, „Tomasz Tellefsen. Norweski uczeń Fryderyka Chopina (1823–1874)”, *Kuryer Literacko-Naukowy* 12 (1935) cz. I nr 46 z 18 XI, s. VIII–IX, cz. 2 nr 47 z 25 XI, s. VIII–IX.

71 Adolf Chybiński, „Współczesna muzyka norweska”, *Kuryer Literacko-Naukowy* 12 (1935) nr 18 z 6 V, s. VII–VIII.

72 Adolf Chybiński, „Muzyka w Norwegii”, *Kuryer Literacko-Naukowy* 13 (1936) cz. I nr 18 z 4 V, s. IX–X, cz. 2 nr 19 z 11 V, s. VI–VIII.

da Monrada Johansena⁷³ oraz Yvonne Rokseth⁷⁴, którą to publikację Chybiński otrzymał z norweskiej placówki dyplomatycznej w Warszawie. Profesor poświęcił muzyce norweskiej także fragmenty innych tekstów, tj. „Morze w muzyce”⁷⁵ oraz „Obraz w kompozycji muzycznej”⁷⁶. Zachował się też maszynopis wspomnianego wcześniej artykułu o norweskiej kulturze w Polsce pt. „Norwegisches in Polen”⁷⁷, który Chybiński przesłał Ditleffowi z myślą o norweskim odbiorcy⁷⁸.

Ponadto, Profesor planował przybliżenie polskiemu czytelnikowi Norwegii również z innych perspektyw. W liście do Ditleffa pisał o swym tekście poświęconym norweskim fiordom, a „po naturze przyjdzie kolej na kulturę” – uzupełniał⁷⁹. Plan całej serii artykułów o Norwegii przesłał dyplomacie w październiku 1934 roku. Znalazły się w nim między innymi artykuły o drewnianej architekturze sakralnej w Norwegii, norweskim parlamencie, handlu zagranicznym, sporcie, przemyśle, ruchach kobiecych w Norwegii i inne. Ditleff zaproponował, że napisze o handlu. Profesor planował ponadto, że artykuł o ruchu kobiecym napisze jego żona⁸⁰, natomiast syn, wówczas student politechniki, o norweskim przemyśle⁸¹. Szereg tekstów przygotował jednak sam. Wydał je pod pseudonimem „Norvagus.”, co potwierdza list Profesora do Ditleffa⁸². W ramach tej serii ukazały się w l. 1934–36 między innymi: „W kraju najpiękniejszych wodospadów”⁸³, „Z kraju fjordów”⁸⁴, „Sanie sprzed tysiąca i stu lat”⁸⁵ oraz „Prastare budowle Norwegii. Architektura kamieniana”⁸⁶.

Treść części listów Norwegów do Chybińskiego wykraczała poza wymianę informacji i ustaleń w kwestiach organizacyjnych. Ich fragmenty odnoszą się również do preferencji estetycznych korespondentów–artystów. Nieco miejsca swojemu zamiłowaniu do muzyki rodzimej poświęcił m.in. Sparre Olsen, pisząc o genezie wielkiej sztuki w ojczyźnie⁸⁷:

73 Adolf Chybiński, „David Monrad Johansen: *Edvard Grieg*. Oslo 1934...”, *Muzyka Polska* I (1934) nr 4, s. 328–329.

74 Adolf Chybiński, Yvonne Rokseth, *Grieg*. W kolekcji *Maitres de la Musique Ancienne et Moderne*, Paryż 1933...”, *Muzyka Polska* I (1934) nr 2, s. 157.

75 Adolf Chybiński, „Morze w muzyce”, *Kuryer Literacko-Naukowy* II (1934) nr 3 z 15 I, s. IV–V.

76 Adolf Chybiński, „Obraz w kompozycji muzycznej”, *Kuryer Literacko-Naukowy* II (1934) nr 33 z 13 VIII, s. VI–IX.

77 Adolf Chybiński, *Norwegisches in Polen*, załącznik do listu Chybińskiego do przedstawicielstwa dyplomatycznego Królestwa Norwegii w Polsce z 15 III 1934 r., Riksarkivet, [W] 545/34, S-2733/Da/L0004.

78 Chybiński do Ditleffa 15 III 1934 r., Riksarkivet, [W] 545/34, S-2733/Da/L0004.

79 Chybiński do Ditleffa 25 IV 1934 r., Riksarkivet, Wa 2179/34, S-2733/Da/L0004.

80 Chybiński do Ditleffa 12 XII 1935 r., Riksarkivet, Wa. jus. 1904/35, S-2733/Da/L0005.

81 Chybiński do Ditleffa 18 X 1934 r., Riksarkivet, Wa 1636/34, S-2733/Da/L0004.

82 Chybiński do Ditleffa 25 IV 1934 r., Riksarkivet, Wa 2179/34, S-2733/Da/L0004.

83 *Kuryer Literacko-Naukowy* II (1934) nr 28 z 9 VII, s. VI–VIII.

84 *Kuryer Literacko-Naukowy* II (1934) nr 20 z 14 V, s. VI–VII.

85 *Kuryer Literacko-Naukowy* 12 (1935) nr 4 z 28 I, s. X–XI.

86 *Kuryer Literacko-Naukowy* 13 (1936) nr 39 z 28 IX, s. IX–X.

87 Sparre Olsen do Chybińskiego II IX 1934, AACH-BJ, No/8.

Od małego podśluchiwałem muzykę ludową. [...] W niej słyszę rytm wieczności. Rytm, który rozpoznają jedynie Norwegowie. W norweskiej muzyce tradycyjnej jest tęsknota i siła. Tę siłę rozpuścić, doprowadzić do współdziałania prymitywnej sztuki ludowej ze sztuką profesjonalną, wynieść ją na wysoki poziom – to uczyniłem moją misją⁸⁸.

Pewność, że współczesna sztuka muzyczna powinna opierać się na rodzimej sztuce tradycyjnej, wyraził w korespondencji do Chybińskiego również Geirr Tveitt, który poświęcił temu zagadnieniu niemal cały list, wyłuszczając równocześnie swoją wizję tego, jaka powinna być nowa sztuka, by była wartościowa⁸⁹.

Listowny kontakt Chybińskiego z pojedynczymi artystami i badaczami z Północy przerodził się w serdeczną znajomość. Korespondenci przesyłali kartki pocztowe z widokiem pobliskich okolic: Olsen nierazdo z drewnianym kościołem w Lom – miejscowości, w której mieszkał, Eggen – z widokiem na miejscowość Voss. Olsen przesłał również Chybińskiemu kartkę z transkrypcjami kilku pieśni tradycyjnych z regionu Gudbrandsdalen. Gest ten miał być odpowiedzią na „piękne melodie tańeczne z Tatr”, które wcześniej dotarły do niego od Chybińskiego⁹⁰. Najbardziej intensywna i stosunkowo długotrwała (maj 1934–grudzień 1938) wymiana listów miała miejsce pomiędzy Polakiem a Sparrem Olsenem. Norweg nierazdo wyrażał swą radość z powodu tej znajomości. W styczniu 1935 r. zwracał się do Chybińskiego np. w następujący sposób: „Nie potrafisz pewnie zrozumieć, jak cudownie jest czuć – w okresie walki i zazdrości – że ma się za granicą takich przyjaciół jak Pan i Percy Greinger”⁹¹. A w maju 1935 r., gdy zdecydował się ubiegać o dożywotnie stypendium rządu norweskiego dla najbardziej znanych kompozytorów, ośmielił się poprosić Chybińskiego o rekomendację:

Kompozytorzy nie mogą się sami o nie ubiegać. Muszą działać dobrzy przyjaciele. Mam dziś wielu znaczących przyjaciół – pisarzy, kompozytorów, dyrygentów, muzyków i innych artystów, którzy będą starali się o stypendium dla mnie. Słyszałem jednak, że rząd wielką wagę przykładają do rekomendacji znanych postaci zza granicy. Dziś otrzymałem bajeczną opinię od Percy’ego Greingera. Chcę spytać, czy w związku z tym, że interesuje się Pan moją muzyką, mógłby napisać mi Pan taką rekomendację? [...] Jeśli Pańska ewentualna rekomendacja zadziała, pomoże mi Pan w kwestii ekonomicznej na całe życie⁹².

88 Ibid.: „Seitdem ich ein kleiner Junge war, hat die norweg. Volksmusik mich zum Lauschen gebracht. [...] Und es ist immer noch als ob ich fühle dass sie in sich einen Ewigkeitsrhythmus trägt. Einen Rhythmus, der nur dem norweg. Volk gehört. In der norweg. Volkstonkunst sind gebundene Sehnsucht und Kräfte. Diese Kräfte zu lösen – mitzuwirken die primitive Volkstonart auf ein höheres Künstlerisches Niveau zu heben, habe ich stets als meine Mission empfunden”.

89 Tveitt do Chybińskiego 28 XII 1934 r., AACH-BJ, Nt2/3.

90 Kartka pocztowa Olsena do Chybińskiego, niedatowana, AACH-BJ, No/13.

91 Olsen do Chybińskiego 20 I 1935 r., AACH-BJ, No/15.

92 Olsen do Chybińskiego 26 V 1935 r., AACH-BJ, No/17: „Die Komponisten können selbst sich nichts vornehmen um dieses zu erreichen, aber gute Freunde müssen dafür wirken. Jetzt habe ich eine Menge bedeutende Freunde – sowie Schriftsteller, Komponisten, Dirigenten, Musiker und verschiedene Künstler – die für mich arbeiten werden um ein staatliches Lohn zu erreichen. Jetzt habe ich gehört dass der Staat

Chybiński przygotował bardzo pochlebną opinię, prezentując go nie tylko jako czołowego twórcę muzyki norweskiej, ale skandynawskiej w ogóle, jako „poetę dźwięku” (*Tondichter*), którego sylwetka prezentowana jest w encyklopediach i opracowaniach historii muzyki „we wszystkich językach”⁹³. Olsen stypendium rządu otrzymał.

Także Chybiński tonem swych listów starał się łamać oficjalne bariery. Niezmiennie wyrażał swój ogromny podziw dla sztuki norweskiej. Kilkakrotnie przyznawał się do częstego osobistego wykonywania norweskich kompozycji (Griega, Valena, Torjussena) w gronie przyjaciół⁹⁴. Udowadniał również wielkie zainteresowanie sprawami Norwegii, reagując np. na bieżące wydarzenia w tym kraju, co widać szczególnie w listach do norweskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego w Warszawie.

Do Polaka sporadycznie zwracano się również z prośbami o pomoc naukową. Odd Udbye prosił Profesora o przejrzenie szeregu polskich czasopism pod kątem tekstów o Schubercie. Wyniki tej kwerendy chciał wykorzystać w tworzonej bibliografii publikacji o tym kompozytorze. Nils Christian Ditleff prosił z kolei o wskazówki dla swego szwagra Sverrego Hagerupa Bulla, kompozytora, nauczyciela muzyki i autora tekstów o muzyce, który chciał stworzyć studium porównawcze muzyki Griega i Chopina⁹⁵.

Listy do Adolfa Chybińskiego Norwegowie pisali zwykle w języku niemieckim, choć w pierwszych pismach do nich Profesor informował, że potrafi czytać również teksty norweskie. Tylko nieliczni odpowiadali w rodzimym języku. Z listów do Ditleffa wynika, że na początku lat trzydziestych Profesor czytał listy norweskie wspierając się słownikiem. Zapewniał jednak wówczas dyplomatę, że jego celem jest opanowanie tego języka w takim stopniu, by pisać w nim listy, a nawet artykuły. W korespondencji z czerwca 1934 r. z Zakopanego Chybiński informował, że zamierza dwa miesiące letnie poświęcić na przyswajanie gramatyki oraz słownictwa norweskiego: „Mam nadzieję, że po tegorocznych wakacjach będę mógł pozwolić sobie na napisanie do Jego Ekscelencji pierwszego listu norweskiego”⁹⁶. Zachowane materiały nie zawierają jednak listów czy innych wypowiedzi Chybińskiego w języku ojczystym Griega. Nie wydaje się, by takowe w ogóle istniały – najprawdopodobniej wyjątek stanowiła kartka pocztowa „do norweskiego przyjaciela”, o której Profesor

darauf viel Wert liegt dass der Komponist Empfehlungen von bedeutende Persönlichkeiten im Ausland hat. Jetzt habe ich schon von Percy Grainger ein ganz fabelhaftes Empfehlen bekommen. Und jetzt kommt meine grosse Bitte: Falls Sie sich noch für meine Musik interessiere, können Sie mir dann eine Empfehlung geben? [...] da Ihr eventuelle Empfehlungschreiben dazu mitwirken kann, mich für mein ganzes Leben ökonomisch zu helfen”.

93 Przesłana Olsenowi 9 VI 1935 r., Nasjonalbiblioteket, Brevs. nr. 445.

94 Chybiński do Ditleffa 25 IV 1934 r., op. cit., oraz z 25 IX 1934, op. cit.

95 Ditleff do Chybińskiego 20 VI 1934 r., AACH-BJ, Nd/8.

96 Chybiński do Ditleffa 8 VII 1934 r., Riksarkivet, Wa 1210/34, S-2733/Da/Loo04: „[...] und hoffe, dass ich nach diesjährigen Ferien den ersten norwegisch geschriebenen Brief an EUERE EXZELLENZ zu schreiben mir erlauben werde”.

pisał w 1935 r. w liście do Ditleffa⁹⁷. Po wspomnianych wakacjach w Zakopanem Chybiński zapewniał jednak, że czytanie tekstów norweskich nie przysparza mu już żadnych trudności⁹⁸.

Intensywne kontakty Chybińskiego z Norwegią zakończyły się najpewniej w drugiej połowie lat trzydziestych – wśród zachowanych dokumentów nie ma żadnego, który powstał po II wojnie światowej, a i te tuż sprzed roku 1939 są pojedyncze. Rozluźnienie kontaktów potwierdza również list Profesora do Józefa Chomińskiego z 1949 roku. Korespondencja ta dotyczyła przedwojennego doktoratu Chomińskiego. Chybiński pisze w nim, że czyta fragmenty tej dysertacji wieczorami. „Myślę o przerobieniu przez Pana tej pracy i przetłumaczeniu na język norweski”, jak to stało się z doktoratem Freiheitera. „Tylko że nie wiem, czy Eggen żyje. A innych nie znam i nie wiem, kto tam rej wodzi w muzykologii norw[eskiej]”⁹⁹. W tym samym czasie, w powojennym Poznaniu, Profesor podjął też – bodaj po raz ostatni – trud wypromowania jeszcze jednego młodego muzykologa na podstawie pracy na temat swego ukochanego kompozytora¹⁰⁰.

ADOLF CHYBIŃSKI AND NORWAY

Authors of monographs on the life and legacy of Adolf Chybiński and his students have often mentioned Professor Chybiński's fascination with the music of Edvard Grieg. Chybiński admitted as much in his diary. To date, however, nothing has been known about Chybiński's efforts to broaden his knowledge about Norway. The vast correspondence between Norwegian composers and Chybiński, which has never been investigated from this perspective, offers insight into his ambitious plans to popularise Norwegian music in Poland and into the way he sought research materials. The letters reveal that Chybiński started looking for publications on Grieg's music while still a student in Cracow. Later in life, he returned to subjects related to Norway several times. His activities in this field were particularly intense during the 1930s, when he planned a series of lectures on Norwegian piano music

97 Chybiński do Ditleffa 12 XII 1935 r., Riksarkivet, Wa jus [?], 1904/35, S-2733/Da/L0004–L0006.

98 Chybiński do Ditleffa 25 IX 1934 r., Wa 1494/34, S-2733/Da/L0004–L0006.

99 Chybiński do Chomińskiego z 31 [sic] IV 1949 r., cyt. za: *Adolf Chybiński – Józef M. Chomiński. Korespondencja 1945–1952*, opracowanie, wstęp i komentarze Małgorzata Sieradz, Warszawa 2016, s. 155.

100 Zob.: Chybiński do Bronarskiego 12 XI 1949 r. (na temat tematów prac magisterskich), Archiwum Adolfa Chybińskiego, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, korespondencja do Ludwika Bronarskiego, k. 208: „Z obcej muzyki zaledwie jeden temat («Forma sonatowa E. Griega»)", cyt. za: M. Sieradz, „*Kwartalnik Muzyczny*" (1928–1950), op. cit., s. 429, przyp. 36. Chodzi najprawdopodobniej o pracę Witolda Rogala *O sonatach E. Griega*. Praca przechowywana jest w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu, sygn. 288538 III. Autor nie podał w niej informacji o tym, pod czym kierunkiem została napisana, jednak wiadomo, że Witold Rogal studiował muzykologię w Poznaniu w l. 1945–51, Jest więc możliwe, że promował tę pracę Chybiński.

for his students. For many years, he had encouraged his students to make Norwegian music a subject of their dissertations. In addition, extant sources inform us about the contents of the Professor's private library, the works by Norwegian composers he became familiar with during this period, and which ones he particularly treasured and readily played to his friends.

The surviving letters also show that Chybiński intended to popularise knowledge about Norwegian music. He published a number of articles on the subject and was working on books about the history of particular genres in Norwegian music. It is likely, however, that those works remained unfinished.

As a lover of Norway, Chybiński wanted to propagate knowledge about Norwegian culture in general, including Norway's wildlife and politics. During the period in question, he authored several texts on these subjects, under a pseudonym.

Translated by Paweł Gruchala

Dr Dagmara Łopatowska-Romsvik, muzykolog w Instytucie Muzykologii UJ. Obroniła pracę doktorską poświęconą wpływom tradycyjnej muzyki norweskiej na norweską twórczość kompozytorską XIX–XXI wieku. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół muzyki krajów skandynawskich XIX oraz I poł. XX w., ich muzyki tradycyjnej oraz recepcji muzyki polskiej na tym terenie.
dagmara.lopatowska-romsvik@uj.edu.pl

Nowe wydawnictwa Instytutu Sztuki PAN

*Zygmunt Mycielski – Andrzej Panufnik. Korespondencja
Część 1: Lata 1949–1969*

opracowanie, wstęp i komentarze Beata Bolesławska-Lewandowska

Adolf Chybiński – Józef M. Chomiński. Korespondencja 1945–1952

opracowanie, wstęp i komentarze Małgorzata Sieradzka

*www.ispan.pl/wydawnictwa/ksiazki
iswydawnictwo@ispan.pl*

